

PRAWO KONSUMENTA DO OBNIŻENIA CAŁKOWITEGO KOSZTU KREDYTU KONSUMENCKIEGO – ZARYS PROBLEMU

<https://doi.org/10.18778/2391-6478.3.31.03>

Wiktor Gnych-Pietrzak*

THE CONSUMER'S RIGHT TO REDUCE THE TOTAL COST OF CONSUMER CREDIT – AN OUTLINE OF THE PROBLEM

Abstract

The purpose of the article is to present the issues related to qualifying the costs of a consumer credit, such as commission and fees, to costs associated with the loan period, and thus subject to reduction in the event of early loan repayment. Based on the research, a thesis was formulated that for the correct transposition and implementation of EU law, it is required to ensure the possibility of reducing all costs of a consumer loan, therefore the above costs should be considered related to the loan period and should be proportionally reduced.

Methodology: For the purposes of the research, the legal-dogmatic and analytical methods were used. The jurisprudence of Polish courts and the Court of Justice of the European Union was analyzed. The adopted time horizon of the study covered the period from 12/05/2010 to 31/12/2020. The judgments published in the resources of Lex and Legalis Legal Information Systems and the Portal of Judgments of Common Courts as at 31/12/2020 were taken into account.

Results of the research: It was found that the judiciary largely adopted a broad approach to the problem presented, even before the judgment of the CJEU in case C-383/18, which confirms the thesis adopted for the purposes of the article. Consequently, consumers who have concluded a consumer credit agreement are entitled to a proportional reduction to all costs they had to incur in connection with the concluded agreement. In particular, these are incidental, one-off costs such as commission and preparation fee, which are subjected to reduction.

Keywords: consumer loan, contracts, legal interpretation, consumer protection.

JEL Class: K12, G21, D18.

* Student, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Szczeciński, e-mail: pietrzakwik@gmail.com.

WSTĘP

Przystępując do badań nad określonym problemem badawczym, należy zauważyć, że w ustawodawstwie nie ma normatywnej (legalnej), uniwersalnej definicji kredytu (Ofiarski, 2017: 261–262). Słownik języka polskiego PWN określa kredyt jako formę pożyczania pieniędzy, na określony czas i pod warunkiem ich zwrotu wraz z odsetkami (www1), natomiast w literaturze przedmiotu wskazuje się na oznaczone w sposób szczególny podmioty tego stosunku, tj. kredytodawcę i kredytobiorcę (Radziukiewicz i Radziukiewicz, 1997: 85–86). W kredycie konsumenckim podmiotami tymi są konsument oraz przedsiębiorca w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny¹.

Omawiana w tym opracowaniu umowa o kredyt konsumencki została wprowadzona do polskiego porządku prawnego za sprawą obowiązku transpozycji Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. L 133 z 22.5.2008, dalej jako „dyrektywa”). Termin transpozycji został wyznaczony na dzień 12.05.2010 r.

Ustawodawca zdefiniował kredyt konsumencki w ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. 2019, poz. 1083, dalej jako „u.k.k.”) poprzez wskazanie trzech kryteriów:

- przedmiotowe – poprzez wskazanie, że umowa ta ma dotyczyć kredytu;
- kwotowe – poprzez określenie maksymalnej kwoty umowy;
- podmiotowe – poprzez określenie, że przepisy ustawy mają zastosowanie do umów zawartych między konsumentem a przedsiębiorcą.

Tak określone cechy konstrukcyjne kredytu konsumenckiego pozwalają na wyodrębnienie go obok kredytu, o którym mowa w art. 69 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. 2020, poz. 1896).

Na potrzeby niniejszych badań Autor dokonał analizy orzecznictwa. Przyjęty horyzont czasowy obejmował okres od dnia 12.05.2010 r. do 31.12.2020 r. Pod uwagę wzięto orzeczenia opublikowane w zasobach Systemów Informacji Prawnej Lex oraz Legalis oraz Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych na dzień 31.12.2020 r. Próba badawcza została wybrana poprzez wyszukanie orzeczeń zawierających słowa „kredyt konsumencki”, podstawę prawną „49” w odniesieniu do art. 49 u.k.k. oraz będących powiązanych z jednostką redakcyjną „art. 49 u.k.k.” w systemach Lex i Legalis.

Należy wskazać, że w zasobach Systemów Informacji Prawnej Lex oraz Legalis, jak i ogólnodostępnym Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych nie znaleziono orzeczeń sprzed roku 2016 r., które dotyczyły zagadnienia interpretacji

¹ Jest to definicja ustawowa zawarta w art. 5 pkt. 1 oraz 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. 2019, poz. 1083).

art. 49 u.k.k. Dalsze badanie orzecznictwa wskazało na trudności w stworzeniu jednolitej linii orzeczniczej.

Orzeczenia, które nakazują uznania m.in. prowizji, opłat manipulacyjnych, przygotowawczych, które poniósł konsument, za części całkowitego kosztu kredytu oraz za powiązane z okresem trwania umowy, a w konsekwencji podlegające proporcjonalnej obniżce, zakwalifikowano jako orzeczenia przyjmujące „ujęcie szerokie” interpretacji przepisów. Orzeczenia, które przyjęły odmienne stanowisko, opowiadające się za uznaniem prowizji oraz opłat za koszty o charakterze incydentalnym, niepowiązanych z okresem obowiązywania umowy, toteż nie podlegające obniżce, zakwalifikowano jako orzeczenia przyjmujące „ujęcie wąskie” interpretacji przepisów.

W wyniku badań wyodrębniono i przeanalizowano 48 relewantnych orzeczeń sądów powszechnych, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W 11 orzeczeniach przyjęto ujęcie wąskie przepisów, zaś w 37 orzeczeniach przyjęto ujęcie szerokie.

Ponadto przegląd literatury przedmiotu wskazał, że wielu autorów przyjęło wąską interpretację przepisów u.k.k., co zostało odnotowane w stanowiskach judykatury – w tych orzeczeniach, w których orzeczono o braku możliwości rekalkulacji i zwrotu części prowizji czy opłat przygotowawczych.

Mając na uwadze powyższe, przeprowadzona analiza orzecznictwa oraz literatury pozwoliła na postawienie problemu badawczego, który odnosi się do charakteru kosztów, takich jak prowizje i opłaty przygotowawcze. Dokonanie ustaleń w tym zakresie nastąpiło w oparciu o cel badawczy, który odnosi się przede wszystkim do ustalenia czy koszty jednorazowe powiązane są z czasem kredytowania, a tym samym podlegają rekalkulacji w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu konsumentckiego.

Tak określony problem badawczy pozwolił postawić tezę główną. W myśl której przyjęcie ujęcia szerokiego oznaczającego uznanie kosztów jednorazowych za powiązane z czasem kredytowania i podlegające redukcji w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu konsumentckiego jako jedyne zapewnia pełną i zgodną z celami dyrektywy ochronę konsumenta.

1. REDUKCJA KOSZTU CAŁKOWITEGO KREDYTU KONSUMENTCKIEGO

Regulacje, które umożliwiają konsumentowi wcześniejszą spłatę kredytu oraz uzyskanie zwrotu kosztów poniesionych w związku z zawarciem umowy zostały zawarte w rozdziale 4 ustawy – art. 48 oraz 49 u.k.k. oraz odpowiednio w art. 16 dyrektywy (Bouyon i Ayoub, 2018: 10–11). O ile prawo do wcześniejszej spłaty kredytu oraz obniżenie kosztów takich jak odsetki nie zostało w judykaturze oraz

literaturze przedmiotu zakwestionowane, tak pojawił się problem jak należy zakwalifikować i czy należy poddać rekalkulacji koszty, których natura jest trudna do określenia. W szczególności należy tutaj wskazać koszty wymienione w art. 5 pkt 6 u.k.k., tj. prowizje oraz opłaty, które mogą jawić się jako koszty incydentalne, często ponoszone w momencie zawarcia umowy kredytu konsumenckiego.

Ustawodawca transportując dyrektywę² do polskiego porządku prawnego stworzył definicję całkowitego kosztu kredytu o charakterze otwartym (art. 5 pkt 6 u.k.k.), przez to pozostawił pewien luz decyzyjny co do uznania danego kosztu za część składową całkowitego kosztu kredytu. Przykładowymi kosztami, które składają się na całkowity koszt kredytu, są: odsetki, opłaty, prowizje, podatki, marże oraz koszty usług dodatkowych.

Należy wskazać, że trzeba rozpatrywać uprawnienie konsumenta do wcześniejszej spłaty kredytu, bądź jego części, łącznie z obniżeniem całkowitych kosztów kredytu. Odpowiednio ma tutaj zastosowanie art. 48 oraz 49 u.k.k.

Warstwa deskryptywna art. 49 u.k.k. przysparza problemów interpretacyjnych w zakresie co należy uznać za koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy. W przypadku spłaty całości bądź części kredytu przed terminem określonym w umowie, całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o te koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy, chociażby konsument poniósł je przed tą spłatą. Pojawiają się tutaj dwie możliwości co do uznania, że przykładowa opłata przygotowawcza czy prowizja dotyczy okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy:

- jest to część składowa wszystkich kosztów kredytu, która dotyczy całego okresu obowiązywania umowy, przez co podlega rekalkulacji (ujęcie szerokie);
- jest to część składowa wszystkich kosztów kredytu, jednakże nie jest powiązana z okresem kredytowania, przez co nie podlega rekalkulacji (ujęcie wąskie).

Przyjęto, że należy zdecydowanie opowiedzieć się za ujęciem szerokim. Należy wskazać, że regulacje prawne uznają nierównowagę podmiotów tego związku. W celu „wyrównania” szans, przyznano szereg uprawnień konsumentowi oraz nałożono wiele obowiązków na kredytodawcę. Ponadto, przyjmując normatywny charakter preambuły (Zieliński, 2017: 99) warto wskazać na cel regulacji dyrektywy, tj. zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów (pkt. 8 dyrektywy). W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że konsumenci są słabszymi uczestnikami rynku finansowego (Benöhr, 2018: 690–691).

Należy wskazać, że w literaturze przedmiotu oraz w toku przeprowadzonych badań nad orzecznictwem, zauważono afirmację dla wyłącznej wykładni języko-

² Szerzej na ten temat Lawrynowicz et al., 2012.

wej, która to w omawianym problemie wchodzi w zakres ujęcia wąskiego. Jednakże oparcie się wyłącznie na wykładni językowej bez uwzględnienia reguł systemowych oraz funkcjonalnych jest błędem (Zieliński, 2017: 211).

1.1. Koszty jednorazowe a całkowite koszty kredytu i ich obniżka

Przegląd literatury w sposób jednoznaczny nie rozstrzygnął wątpliwości interpretacyjnych dotyczących kosztów incydentalnych, a jedynie je pogłębił. Stanowiska przedstawicieli doktryny przyjmujące ujęcie wąskie są podobne, lecz różnią się między sobą.

Na wstępie należy odnieść się do pierwszego komentarza do u.k.k., w którym to stwierdzono, że obowiązek zawarty w art. 49 u.k.k. odnosi się „wyłącznie do kosztów rozłożonych w czasie” (Kopeć, 2012). Jako przykładowe koszty niepołączone z czasem kredytowania, które opisano jako incydentalne, wskazano opłatę przygotowawczą oraz prowizję pośrednika.

Trafnie zostało wskazane przez Rutkowską-Tomaszewską, że w przypadku wcześniejszej spłaty kredytu konsumenckiego, konsumentowi przysługuje roszczenie o obniżenie wszystkich możliwych kosztów tej umowy (Rutkowska-Tomaszewska, 2016: 175). Autorka wyraźnie stanęła na stanowisku, że opłaty przygotowawcze oraz prowizje podlegają proporcjonalnej rekalkulacji, a w związku z tym, podlegają obniżeniu tak jak i inne koszty kredytu (Rutkowska-Tomaszewska, 2016: 166), jednakże nie zaproponowała sposobu wyliczenia zmniejszenia kosztów.

Przywołując komentarz do u.k.k. autorstwa Ofiarskiego, z niezrozumiałych względów autor przyjął, że procesowi rekalkulacji kosztów kredytu nie podlegają prowizje, z wyjątkiem „prowizji pobieranych tytułem wynagrodzenia za korzystanie ze środków pieniężnych kredytodawcy” (Ofiarski, 2014: 365–366). Wydaje się, że zaistniała tutaj niekonsekwencja autora poprzez wyróżnienie różnych prowizji i przyznania jednej z nich pozycji uprzywilejowanej, chociaż niekorzystanej dla konsumenta. Autor nie zaproponował sposobu wyliczenia kwoty należnej konsumentowi.

Należy wskazać w tym miejscu na wspólne stanowisko Rzecznika Finansowego i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie interpretacji art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim z dnia 16 maja 2016 r. (www2), w którym wymienione organy uznały, że skoro art. 49 u.k.k. dotyczy całkowitych kosztów kredytu to należy obniżyć wszelkie możliwe koszty kredytu. W szczególności są to koszty początkowe oraz opłaty bądź koszty pobrane za jednorazowe czynności lub usługi. Zaproponowano sposób redukcji w sposób proporcjonalny – liniowy, tj. odniesienia się do okresu od dnia faktycznej spłaty kredytu do dnia ostatecznej spłaty określonej w umowie. Istotnym jest, że organy te powołały się

na argumentację przedstawioną przez Z. Ofiarskiego, jednakże poddając ją krytyce w części, w której autor dokonał rozróżnienia prowizji na poddające się obniżeniu oraz na nie poddające się.

Na podobnym stanowisku co Ofiarski stanęła Stanisławska, która pomimo przytoczenia wspólnego stanowiska Rzecznika Finansowego i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów opowiedziała się za literalną wykładnią przepisu. W ocenie autorki, norma prawna zawarta w art. 49 u.k.k. dotyczy wyłącznie kosztów związanych z czasem trwania kredytu. W przypadku kosztów niezwiązanych z czasem trwania umowy (koszty jednorazowe) uznano, że owe koszty nie powinny podlegać proporcjonalnemu obniżeniu (Stanisławska, 2018: 125).

Zbliżone stanowisko prezentuje Czech, który w komentarzu do art. 49 u.k.k. przywołuje stanowiska przedstawione przez Ofiarskiego oraz Kopeć. Autor ten prezentuje stanowisko, które kategoryzuje całkowite koszty kredytu na takie, które są powiązane z czasem obowiązywania umowy oraz na takie, które nie są. Warty odnotowania jest, że autor przedstawił sposób proporcjonalnej redukcji kosztów w sposób następujący: „Proporcję oblicza się jako stosunek: 1) czasu, o jaki skrócono okres naliczania danego świadczenia, do 2) okresu, w którym naliczono dane świadczenie zgodnie z umową o kredyt konsumencki. Następnie proporcję tę odnosi się do wysokości umówionego świadczenia pieniężnego” (Czech, 2018: 529–534). Uznano, że taki sposób jest zbliżony do metody liniowej prezentowanej przez Prezesa UOKiKu jako tej, która jest optymalna dla zobowiązań wynikających z kredytu konsumenckiego (www3).

Jurkowska-Zeidler prezentuje stanowisko zgodne z wyżej przedstawionymi koncepcjami Czecha oraz Kopeć, przedstawiając koncepcję jakoby prowizja jest pewną odpłatnością dla kredytodawcy za udzielenie kredytu. Prowizja może również zawierać pewne koszty, które zmierzają do zawarcia i wypłaty kredytu (Jurkowska-Zeidler, 2018: 38). W przedstawionej koncepcji, autorka odniosła się do argumentów wykładni językowej, dając im prym. Jednakże nie przedstawiła ona propozycji sposobu dokonania rekalkulacji kosztów.

W dyskurs włączył się również Rzecznik Praw Obywatelskich (już po wyroku TSUE w sprawie Lexitor), który wydał wyjaśnienia co do następstw prawnych wyroku TSUE dotyczącego interpretacji art. 49 (www4), jednak bez przystępnego dla nie-prawników wyjaśnienia jak ma wyglądać proporcjonalna obniżka kosztów.

Dopiero w komentarzu pod red. Osajdy opowiedziano się za pełnym obniżeniem wszelkich kosztów, jakie musiał ponieść konsument. Zaakcentowano umocnienie pozycji konsumenta i wskazano, że przyjęcie ujęcia szerokiego zmienia rozkład ryzyka związanego z zawarciem umowy kredytu konsumenckiego. Po stronie kredytodawcy ryzyko zwiększa się, a konsument jest na uprzywilejowanej pozycji (Grochowski, 2019: 553).

Na koniec warto przytoczyć stanowisko Kłody, który podczas omawiania regulacji dyrektywy dotyczących przedwczesnej spłaty przedstawił pogląd, że obniżka powinna obejmować tych kosztów, które dotyczą okresu po dokonaniu przedterminowej spłaty (Kłoda, 2009: 23).

Uznano, że w świetle przedstawionych powyżej koncepcji, należy opowiedzieć się za definitywnym uznaniem kosztów jednorazowych jako części składowej całkowitych kosztów kredytu, która musi zostać poddana odpowiedniej redukcji. W przypadku przyjęcia innego modelu, konsument zostaje narażony na przeniesienie i ukrycie faktycznych kosztów przez kredytodawcę poprzez wprowadzenie różnych „opłat incydentalnych”. W taki sposób doszłoby do obejścia dyrektywy oraz ustawy, które mają na celu ochronę wrażliwych uczestników rynku finansowego tj. konsumentów (*Evaluation of Directive...*, 2021: 43).

Dodatkowym celem ustawodawcy było uniemożliwienie kredytodawcom stosowanie praktyk skutkujących obejściem przepisów ustawy poprzez np. rozkładanie rat i kosztów kredytu w taki sposób, aby początkowo spłacać wyłącznie odsetki lub odsetki i nieznaczną część kapitału (s. 46 uzasadnienia do u.k.k.) (www5). Istnieją wątpliwości co do ustalenia charakteru „opłat incydentalnych” – jako powiązanych bądź niepowiązanych z okresem kredytowania jednak uznano, że można je zakwalifikować jako opłaty quasi-bezpośrednie. Tak zaproponowane ujęcie prowizji bądź opłaty przygotowawczej umacnia ochronę konsumenta i ogranicza możliwość przenoszenia kosztów na kredytobiorcę. Oparcie się wyłącznie na wykładni językowej bez odniesienia się do reguł systemowych i funkcjonalnych poważnie ogranicza poprawność dokonanej wykładni przepisu, a w konsekwencji zdekodowania normy prawnej, jaką ustawodawca zadekodował w akcie prawnym.

1.2. Proporcjonalne obniżenie całkowitych kosztów kredytu

Wielu autorów³ podkreślało w swoich publikacjach kwestię proporcjonalnego obniżenia całkowitych kosztów kredytu, jednak bez przedstawienia propozycji jak miałyby wyglądać taka redukcja. Wydaje się, że mogą zaistnieć dwa sposoby rozwiązania tego problemu:

- należy rozliczyć wszystkie koszty w odniesieniu do czasu obowiązywania umowy;
- należy rozliczyć wszystkie koszty w odniesieniu do pozostałego kapitału.

Można wskazać w literaturze przedmiotu stanowisko, które przychyliła się do drugiej koncepcji (Wachnicka, 2019: 90) jednak uznano, że w celu jak najszerzej ochrony konsumenta należy przyjąć koncepcję pierwszą. Przyjęcie koncepcji

³ Zob. 1.1 – E. Rutkowska-Tomaszewska, Z. Ofiarski, A. Jurkowska-Zeidler.

pierwszej zawęża potencjalną możliwość kredytodawców do ograniczania kosztów związanych z okresem obowiązywania umowy do minimum, a maksymalizowania kosztów niezwiązanych ani z okresem obowiązywania ani z kapitałem poprzez wprowadzanie wielu opłat incydentalnych.

Koncepcja pierwsza ma polegać na podzieleniu wszystkich kosztów przez liczbę dni obowiązywania umowy, a następnie pomnożenie tego wyniku przez liczbę dni, o którą skrócono okres udzielenia kredytu konsumenckiego (www3; podobnie Czech, 2018).

2. ANALIZA ORZECZNICTWA

Dorobek orzeczniczy dotyczący sporu interpretacyjnego art. 49 u.k.k., nie jest znaczny, ale w drodze badań wyszukano i wyodrębniono 48 orzeczeń, w tym 46 orzeczeń sądów powszechnych. Interesującym jest to, że nie znaleziono orzeczenia dotyczącego tego sporu przed rokiem 2016. Może mieć to związek z tym, że jak wcześniej już wykazano, wielu autorów podkreślało brak obowiązku redukcji kosztów takich jak prowizja czy opłata przygotowawcza. Prawdopodobnie przełamaniem tego statusu quo było opublikowanie wspólnego stanowiska Rzecznika Finansowego i Prezesa UOKiK co przyczyniło się do wzmocnienia pozycji konsumentów w sporach z kredytodawcami.

2.1. Analiza orzecznictwa Sądów Rejonowych

Ustalono, że znaczna część orzeczeń Sądów Rejonowych była przychylna ujęciu szerokiemu, nie ograniczając się jedynie do wykładni językowej, ale również odnosząc się do reguł systemowych i funkcjonalnych. Na 32 przeanalizowane orzeczenia Sądów Rejonowych, tylko 4 były przychylnie ujęciu wąskiemu, co stanowi ok. 9,4% wszystkich orzeczeń SR. W toku badań zauważono, że sądy rejonowe co do zasady przejawiały prokonsumencką postawę oraz trafniej dokonywały interpretacji art. 49 u.k.k. w związku z art. 16 dyrektywy. Jest to o tyle zadziwiające, że w przypadku sądów okręgowych wartość ta wynosiła 50%.

Sądy wskazywały, że art. 49 u.k.k. odnosi się do całkowitych kosztów kredytu, toteż rozróżnianie kosztów powiązanych z okresem kredytowania oraz niepowiązanych jest niedopuszczalne. Takie rozróżnienie może stanowić interpretację *contra legem* i prowadzić do obejścia ustawy – tak SR w Kłodzku, sygn. akt I C 1243/18. Ponadto sądy rejonowe uznały, że z samych przepisów ustawy nie wynika wyróżnienie przez ustawodawcę dwóch rodzajów kosztów, tj. powiązanych z czasem obowiązywania umowy oraz niepowiązanych. Przykładem wyrok SR w Gdyni, sygn. akt I 1 C 485/19 oraz SR w Łodzi, sygn. akt VIII C 1148/17. Wydaje się, że najważniejszym punktem rozważań sądów I instancji jest to, że

art. 49 u.k.k. odnosi się do całkowitego kosztu kredytu, a skoro prowizja, opłata przygotowawcza i podobne składają się na całkowity koszt kredytu zgodnie z art. 5 pkt 6 u.k.k. to nie może wystąpić sytuacja, w której to owe koszty nie podlegają redukcji.

Tabela 1. Relewantne orzeczenia SR, które przyjęły ujęcie szerokie

Miejsce wydania orzeczenia	Sygn. akt	Data orzeczenia
SR w Rybniku	II C 40/17	21.04.2017 r.
	II C 38/17	15.05.2017 r.
	II C 326/17	23.01.2018 r.
SR w Świdnicy	I C 765/19	11.07.2019 r.
SR w Gdyni	I C 1/18	24.04.2018 r.
	I C 1294/17	13.07.2018 r.
	VI GC 1418/18	18.01.2019 r.
	VI GC 2861/19	03.07.2020 r.
	VI GC 692/20	14.10.2020 r.
	VI GC 1755/18	18.01.2019 r.
	I I C 485/19	22.03.2019 r.
	II C 813/19	12.07.2019 r.
SR w Łodzi	II C 1098/19	23.09.2019 r.
	VIII C 1148/17	23.01.2018 r.
	II C 775/18	04.09.2019 r.
	VIII C 2556/18	14.08.2019 r.
SR w Brzesku	II C 775/18	04.09.2019 r.
	I C 56/19	08.03.2019 r.
	I C 57/19	27.03.2019 r.
SR w Gdańsku	I C 1380/18	19.09.2018 r.
SR w Gorzowie Wlkp.	X C 854/18	21.09.2018 r.
SR w Kłodzku	I C 1243/18	07.11.2018 r.
SR w Giżycku	I C 409/20	10.07.2020 r.
SR w Pabianicach	I C 467/17	29.09.2017 r.
SR w Opolu	I C 1327/18	30.10.2018 r.
SR w Dzierżoniowie	I C 346/19	04.06.2019 r.
SR w Rzeszowie	I C 148/19	27.06.2019 r.
SR w Łowiczu	I C 130/16	20.10.2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Systemów Informacji Prawnej Lex, Legalis i Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Tabela 2. Relewantne orzeczenia SR, które przyjęły ujęcie wąskie

Miejsce wydania orzeczenia	Sygn. akt	Data orzeczenia
SR w Warszawie	IC 2191/17 IC 516/18	16.11.2017 r. 27.03.2018 r.
SR w Toruniu	IC 77/19	17.06.2019 r.
SR w Świdnicy	IC 1211/17	26.06.2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Systemów Informacji Prawnej Lex, Legalis i Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Sądy Rejonowe, które przyjęły ujęcie wąskie argumentowały, że ustawodawca poprzez wprowadzenie zwrotu „całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o te koszty, **które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy** (pogr. W.G.-P.)” różnicował koszty na takie, które będą podlegały rekalkulacji oraz na takie, które nie będą takowej podlegały. Przykładem SR w Warszawie, sygn. akt IC 516/18 oraz SR w Toruniu, sygn. akt IC 77/19. Ponadto powoływały się na ustalenia doktryny w zakresie rozumienia art. 49 u.k.k., w szczególności Czecha, Ofiarskiego oraz Kopeć. Przyjęcie takiej wykładni tego przepisu może doprowadzić do sytuacji, w której kredytodawca przeniósłby koszty w różne opłaty incydentalne w celu uniknięcia proporcjonalnego zwrotu wszystkich kosztów. Tak opisany model, doprowadziłby do obejścia ustawy i osłabienia pozycji konsumenta na rynku finansowym.

2.2. Analiza orzecznictwa Sądów Okręgowych

Przegląd orzeczeń sądów okręgowych wykazał niewielką próbkę relewantnego materiału jednak jest on bardziej zróżnicowany od wyżej omówionego. Badaniem objęto 14 orzeczeń Sądów Okręgowych. Analiza orzeczeń Sądów Okręgowych ujawniła znaczące rozbieżności w orzecznictwie, gdyż połowa badanych orzeczeń przyjęła ujęcie szerokie, a połowa ujęcie wąskie art. 49 u.k.k. W ocenie Autora problem ten przyczyniał się do osłabiania zasady pewności prawa, która jest pochodną zasady demokratycznego państwa prawnego (Wojciechowski, 2014: 176), a przez to musiał zostać zakończony podjęciem uchwały przez Sąd Najwyższy mającej na celu rozstrzygnięcie tych rozbieżności.

Sądy Okręgowe, opowiadając się za ujęciem szerokim, odnosiły się do warstwy deskryptywnej art. 49 u.k.k. argumentując, iż norma prawna odnosi się do całkowitego kosztu kredytu, toteż mając na względzie art. 5 pkt 6 u.k.k., zwrot ten obejmuje wszystkie koszty, jakie musi ponieść konsument w związku z umową o kredyt. Ponadto nie można z tego wnioskować, jakoby ustawodawca wyłączył przedmiotowo możliwość obniżenia jakiegokolwiek kosztu wymienionego w art. 5 pkt 6 u.k.k. Tak SO w Łodzi, sygn. akt III Ca 10/17 oraz SO w Łodzi,

sygn. akt III Ca 571/18. Co zasługuje na aprobatę, Sądy Okręgowe przy stosowaniu wykładni językowej używały również wykładni celowościową, tak SO w Świdnicy, sygn. akt II Ca 795/17 oraz postanowienie SO w Warszawie, sygn. akt XXIII Ga 138/19.

Sądy Okręgowe, które przyjęły ujęcie wąskie, pozostawały przy wykładni językowej zastrzegając, że wykładnię celowościową należy zastosować w ostateczności. Tak SO w Lublinie, sygn. akt II Ca 389/18. Pogląd taki musi spotkać się ze zdecydowanym sprzeciwem, biorąc pod uwagę stosowanie wykładni funkcjonalnej w orzecznictwie Sądu Najwyższego chociażby w drodze wykładni językowej doszło do jednoznacznych wyników (Bogucki, 2011: 159–164, 166) oraz wyrok SN Izby Karnej z dnia 19 listopada 2008 r., sygn. akt V KK 74/08, w którego tezie zawarto sformułowanie „Dokonywanie wykładni polega na zastosowaniu wszystkich metod (językowej, systemowej i funkcjonalnej)”.

Tabela 3. Relewantne orzeczenia SO, które przyjęły ujęcie szerokie

Miejsce wydania orzeczenia	Sygn. akt	Data orzeczenia
SO w Łodzi	III Ca 571/18	22.05.2018 r.
	III Ca 10/17	07.06.2017 r.
	III Ca 1178/19	12.11.2019 r.
SO w Warszawie	XXIII Ga 138/19	18.02.2019 r.
	XXVII Ca 1992/18	16.04.2019 r.
SO w Świdnicy	II Ca 795/17	11.01.2018 r.
SO w Gliwicach	III Ca 1653/17	18.01.2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Systemów Informacji Prawnej Lex, Legalis i Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Tabela 4. Relewantne orzeczenia SO, które przyjęły ujęcie wąskie

Miejsce wydania orzeczenia	Sygn. akt	Data orzeczenia
SO w Gliwicach	III Ca 1489/17	20.12.2017 r.
SO w Lublinie	II Ca 389/18	08.11.2018 r.
SO w Warszawie	V Ca 643/18	12.04.2018 r.
	XXVII Ca 479/18	05.06.2018 r.
SO w Krakowie	II Ca 493/18	04.07.2018 r.
SO w Lublinie	II Ca 221/18	20.09.2018 r.
SO w Rzeszowie	V Ca 914/18	17.01.2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Systemów Informacji Prawnej Lex, Legalis i Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.

2.3. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

W dniu 11 września 2019 r. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydał wyrok w sprawie C-383/18, dotyczącej art. 16 dyrektywy, w którym stwierdził, że prawo konsumenta do obniżki całkowitego kosztu kredytu obejmuje wszystkie koszty, jakie zostały nałożone na konsumenta. Tak zawężony zakres normowania art. 16 dyrektywy przekłada się na przyjęcie ujęcia szerokiego art. 49 u.k.k.

Na wstępie należy zauważyć, że wyrok ten został wydany na gruncie sporu między osobą prawną a kredytodawcami. Stan faktyczny wyglądał następująco: konsument zawarł umowy kredytu konsumenckiego z kredytodawcami, następnie dokonał wcześniejszej spłaty tych kredytów. Lexitor Sp. z o.o. nabyła wierzytelności i zażądała zwrotu części prowizji zapłaconych przez konsumentów. Trybunał trafnie zwrócił uwagę, że zakres zastosowania dyrektywy nie jest zależny od tożsamości stron sporu, lecz od statusu stron umowy kredytu, toteż nabycie wierzytelności przez osobę prawną nie wyklucza jej zdolności procesowej co do wstąpienia na drogę sądową w celu egzekucji wierzytelności.

Zgodzić się trzeba ze stanowiskiem Trybunału, że różne wersje językowe art. 16 dyrektywy mogą tworzyć wątpliwości interpretacyjne, jednakże przy wykładni przepisu prawa unijnego należy wziąć pod uwagę nie tylko warstwę językową, ale również kontekst i cel regulacji⁴. Biorąc pod uwagę cele regulacji, tj. zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów oraz normatywny obowiązek nałożony na państwa członkowskie do stworzenia regulacji wykluczających możliwość obejścia przepisów dyrektywy poprzez sposób formułowania umów, można dojść do jednego wniosku – ujęcie szerokie, jako zapewniające najszerszą ochronę konsumenta jest jedynym właściwym.

Dodatkowo, każde odstępstwo od możliwości redukcji wszystkich kosztów kredytu konsumenckiego stoi naprzeciw celom dyrektywy. Przyjęcie odrębnego poglądu mogłoby skutkować nałożeniem na konsumentów wysokich płatności o charakterze jednorazowym, w celu zmniejszenia potencjalnego zwrotu części kosztów przez kredytodawcę.

Orzeczenie Trybunału nie ma charakteru prawotwórczego, a ma na celu wykładnię prawa unijnego. W ocenie Autora oznacza to, że pomimo uchybienia terminu transpozycji dyrektywy, do umów zawartych po tym terminie należy stosować ujęcie szerokie art. 49 u.k.k. Uprawnienie takie wynika z możliwości bezpośredniego stosowania dyrektywy (Karayiğit, 2016: 73; Craig, 2009: 354–355, 358).

Trzeba zauważyć, że Trybunał nie rozważył w jaki sposób powinna nastąpić redukcja kosztów, jednak pytanie prejudycjalne nie dotyczyło tego zagadnienia.

⁴ Punkt 26 wyroku.

2.4. Uchwała Sądu Najwyższego

Z powodu rozbieżności w wykładni art. 49 u.k.k., Sąd Najwyższy w dniu 12 grudnia 2019 r. podjął uchwałę (sygn. akt III CZP 45/19) dotyczącą tego czy prowizja wchodzi w skład całkowitych kosztów kredytu podlegających proporcjonalnej redukcji. Należy zauważyć, że z powodu wcześniej wydanego orzeczenia TSUE, Sąd Najwyższy ograniczył się do wskazania wiążącego charakteru wyroków Trybunału oraz przedstawienia jego treści. W sentencji wyroku wskazano, że uprawnienie konsumenta do uzyskania obniżki całkowitego kosztu kredytu w przypadku wcześniejszej jego spłaty w całości powoduje również redukcję prowizji za udzielenie kredytu. Orzeczenie potwierdza prawidłowość przyjęcia ujęcia szerokiego jako tego, które zapewnia najszerszą ochronę konsumenta oraz błąd w stosowaniu wyłącznie wykładni językowej bez uzupełniania jej o pozostałe typy wykładni.

2.5. Wpływ wyroku TSUE oraz uchwały SN na orzecznictwo polskie

Analiza relewantnych orzeczeń wskazuje na przyjęcie interpretacji Trybunału i uznania jej za własne. Orzeczenia sądów polskich wydane po 11 września 2019 r. jasno przyjęły prezentowane w artykule ujęcie szerokie kosztów, w wyniku czego spór interpretacyjny odnoszący się do art. 49 u.k.k. został rozwiązany. Sądy poprawnie dekodują normę wyrażoną w art. 49 u.k.k., w zgodzie ze stanowiskiem TSUE oraz SN poprzez odnoszenie się do stanów faktycznych powstałych przez wydaniem owych orzeczeń.

3. ROLA PREZESA UOKiK ORAZ RZECZNIKA FINANSOWEGO

We wcześniejszej części artykułu wskazano wspólne stanowisko Prezesa UOKiK oraz Rzecznika Finansowego, jednakże po wyroku TSUE Prezes UOKiK wzmógł swoją działalność kontrolną wobec podmiotów z sektora finansowego i wydał decyzje uznające danych przedsiębiorców za podmioty praktykujące działania naruszające zbiorowe interesy konsumentów. Konsekwencją wyroku Trybunału było postawienie zarzutów 21 firmom z sektora pozabankowego oraz prowadzenie postępowań wyjaśniających (www6). W dniu 10 lipca 2020 roku opublikowano informację, że większość banków stosuje się do obowiązującego prawa, jednak 2 banki nadal działają w sposób nieprawidłowy (www3). Niewątpliwie zaangażowanie Prezesa UOKiK przyczyniło się do przyjęcia przez kredytodawców ujęcia szerokiego, co należy rozpatrywać pozytywnie. Wydanie wielu decyzji⁵ stwierdzających praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów (Urbanek, 2020:

⁵ Przykładowo Decyzja nr RKR-9/2019, Decyzja nr RKR-8/2019, Decyzja nr DOZIK-14/2019.

153–154) umocniło pozycję konsumentów i zadziało niejako „odstrasżająco” na podmioty z sektora bankowego i pozabankowego.

Ponadto Prezes UOKiK wydał kolejne stanowisko już po wyroku TSUE, w którym wskazał, że wyrok TSUE wywiera skutek *ex tunc*, a przez to odnosi się na przeszłość oraz do całego czasu obowiązywania przepisu prawa, który był przedmiotem oceny (www7). Dodatkowo ponownie przedstawił swoje stanowisko co do trafności metody liniowej jako sposobu rekalkulacji kosztów kredytu konsumenckiego.

Rzecznik Finansowy w dniu 31 lipca 2020 r. wydał następne stanowisko odnoszące się do omawianej w artykule problematyki. Zostało wskazane, że pomimo, wydawałoby się jasnej sytuacji w związku z orzeczeniem TSUE oraz SN, kredytodawcy dalej stosują praktyki oceniane przez Rzecznika jako nieuczciwe. W związku z powyższym, Biuro Rzecznika Finansowego zaobserwowało znaczący wzrost skarg klientów dotyczących nieuwzględniania roszczeń co do zwrotu proporcjonalnej części kosztów w przypadku przedterminowej spłaty kredytu (www8). Wydaje się, że sytuacja ta koreluje z ustaleniami Prezesa UOKiK, który przedstawił, że nie wszystkie banki działają w sposób prawidłowy po wyroku TSUE.

PODSUMOWANIE

Wprowadzenie regulacji dotyczących kredytu konsumenckiego miało umocnić pozycję konsumentów i zapobiec nadużyciom kredytodawców. Wielojęzyczność Unii Europejskiej stwarza wiele problemów interpretacyjnych, w szczególności podczas implementacji prawa unijnego do prawa polskiego. O ile wykładnia językowa jest prostsza, gdyż odwołuje się do naszych zasobów językowych, o tyle jest ona tylko etapem całej wykładni prawa. Art. 49 u.k.k. mógł stwarzać wątpliwości interpretacyjne, jednak tylko wtedy, kiedy zapominano o celach specyficznej regulacji prawnej. Konsument jako słabszy uczestnik rynku finansowego (Benöhr, 2018: 690–691) musi zostać objęty szeroką ochroną przed możliwymi nadużyciami ze strony kredytodawcy.

Przeprowadzona analiza orzecznictwa wskazała, że mimo zróżnicowanego podejścia co do tego czy koszty jednorazowe takie jak prowizja czy opłaty są powiązane z okresem kredytowania, to co do zasady, ujęcie szerokie zostało przyjęte przez szerszą część judykatury. W ocenie Autora jest to jak najbardziej trafne rozwiązanie mając na uwadze to, że konsument jest tym słabszym uczestnikiem rynku finansowego. Ponadto, w świetle orzecznictwa TSUE oraz SN nie sposób się zgodzić co do ograniczenia procesu wykładni wyłącznie do wyniku językowego bez uwzględnienia chociażby celu, dla którego omawiana regulacja została wprowadzona.

De lege ferenda należy wskazać, że pożądanym stanem byłaby zmiana legislacyjna dotycząca proporcjonalnego zwrotu kosztów kredytu konsumenckiego w celu literalnego unormowania tego, że taki zwrot odnosi się do wszystkich kosztów kredytu konsumenckiego, które musiał ponieść konsument. Wydaje się, że zasygnalizowane przez Rzecznika Finansowego skargi, których ilość zwiększyła się po wyroku TSUE, powinny zostać poddane ocenie, toteż kontynuacja badań odnosząca się do tego jak orzecznictwo zareagowało na wyrok TSUE oraz SN jest pożądana i potrzebna. Potrzeba badań wynika również z tego, że Prezes UOKiK oraz Rzecznik Finansowy zaobserwowali praktyki będące nieuczciwymi.

BIBLIOGRAFIA

- Benöhr, I. (2018). Private autonomy and protection of the weaker party in financial consumer contracts: An EU and international law perspective. *European Law Review*, 43(5).
- Bogucki, O. (2011). *Wykładnia funkcjonalna w działalności najwyższych organów władzy sądowej*. Szczecin: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Bouyon, S. and Ayoub, J. (2018). Consumer Credit, Digitalisation and Behavioural Economics: Are new protection rules needed? *ECRI Papers 13831*, Centre for European Policy Studies.
- Craig, P. (2009). The Legal Effect of Directives: Policy, Rules and Exceptions. *European Law Review*, 34(3).
- Czech, T. (2018). *Kredyt konsumencki. Komentarz*. wyd. II. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dz.U. L 133 z 22.5.2008.
- Evaluation of Directive 2008/48/EC on credit agreements for consumers Final report* (2021). Brussels: Publications Office of the European Union.
- Grochowski, M. (2019). Komentarz do art. 49. W: K. Osajda, red., *Tom VII. Prawo konsumenckie. Komentarz*. Warszawa.
- Jurkowska-Zeidler, A. (2018). Aktualne problemy ochrony klienta na rynku bankowym z perspektywy działalności rzecznika finansowego. *Gdańskie Studia Prawnicze*, 39.
- Karayigit, M.T. (2016). Are Directives Directly Applicable? *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 15(2).
- Kłoda, M. (2009). Niektóre uprawnienia konsumenta w nowej dyrektywie o kredycie konsumenckim. *Europejski Przegląd Sądowy*, 11.
- Kopeć, A. (2012). Komentarz do art. 49. W: M. Chruściak, red., *Ustawa o kredycie konsumenckim. Rekomendacje interpretacyjne podstawowych regulacji*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, Legalis.pl [dostęp 01.12.2020].
- Lawrynowicz, M., Macierzyńska-Franaszczyk, E., Barmscheid, M. and Charlton, S. (2012). *Implementation of the Consumer Credit Directive*. Brussels: Policy Department A: Scientific and Economic Policy.
- Ofiarski, Z. (2014). *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Ofiarski, Z. (2017). *Prawo bankowe*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Radziukiewicz, R. i R. (1997). *Słownik terminów używanych w bankowości*. Warszawa: Wydawnictwo „Bart”.

- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2016). Redukcja kosztów kredytu konsumenckiego a przedterminowa jego spłata w świetle art. 49 ustawy o kredycie konsumenckim. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, 100.
- Stanisławska, M. (2018). *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Urbanek, A. (2020). Przegląd decyzji Prezesa UOKiK dotyczących naruszeń zbiorowych interesów konsumentów w 2019 r. i I połowie 2020 r. *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 7(9).
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. 2019, poz. 1083.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 2020, poz. 1740.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. 2020, poz. 1896.
- Wachnicka, A. (2019). Redukcja kosztów w razie przedterminowej spłaty kredytu konsumenckiego w świetle orzeczenia TSUE C-383/18. *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny*, 8(8).
- Wojciechowski, M. (2014). *Pewność prawa*. Sopot: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Zieliński, M. (2017). *Wykładnia Prawa*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- [www1] www.sjp.pwn.pl [dostęp 24.11.2020].
- [www2] www.uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=12368&print=1 [dostęp 20.12.2020].
- [www3] https://www.uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=16608 [dostęp 22.12.2020].
- [www4] www.rpo.gov.pl/pl/content/styk-prawa-unii-europejskiej-i-prawa-krajowego-sprawa-C-383/18-Lexitor [dostęp 22.12.2020].
- [www5] orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/3596 [dostęp 30.12.2020].
- [www6] www.uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=15765 [dostęp 28.12.2020].
- [www7] <https://finanse.uokik.gov.pl/kredyty-konsumenckie/stanowisko-prezesa-uokik-ws-interpretacji-art-49-ustawy-o-kredycie-konsumenckim-w-kontekście-wyroku-tsue> [dostęp 10.06.2021].
- [www8] <https://rf.gov.pl/2020/07/31/przedterminowe-splaty-kredytu-konsumenckiego-stanowisko-rzeczniaka-finansowego> [dostęp 10.06.2021].

Przyjęto/Accepted: 20.06.2021
Opublikowano/Published: 30.09.2021